

Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Talepleri

Aslan Yavuz ŞİR¹

AVİM, daha önce ASAM çatısı altında faaliyet gösteren Ermeni Araştırmaları Enstitüsü'nün faaliyetlerini üstlenmiştir. Türkiye'de Ermeni araştırmaları alanında çalışmalar yürüten ve profesyonel akademik çalışmaları teşvik eden en eski kurumdur.

2009 yılında ASAM'ın kapanmasıyla birlikte AVİM, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı çatısı altında faaliyet göstermeye başlamıştır. Kurumumuzun amacı hâlâ esas ilgi alanı olan Ermeni meselesiyle ilgili; akademik, objektif, bilimsel yayın ve çalışmaları desteklemek, teşvik etmek ve o çalışmaların nicel ve nitel özelliklerinin geliştirilmesini sağlamaktır.

Tabii ki günümüzde Türk dış politikasının çeşitlenmesiyle birlikte görev sahası biraz daha genişlemiştir. Avrasya, Karadeniz, Balkanlar, İran gibi konuları da incelemektedir, ancak esas ilgi alanından sapmamıştır.

Nitekim 3 tane klinik dergi yayınlanmaktadır. Bu dergiler, 17-18 yıldır devam eden dergilerdir. “*Ermeni Araştırmaları*”, “*Review of Armenian Studies*”, “*Uluslararası Suçlar ve Tarih*” olmak üzere 3 hakemli akademik dergi yayınlamaktadır.

---

¹ Avrasya İncelemeleri Merkezi Kıdemli Analisti.

Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Talepleri

AVİM, bu alanlardaki çalışmalarını istikrarlı bir şekilde devam ettirmektedir. Ayrıca sunum konusu olan Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Talepleri konusuyla bağlantılı hukuk çalıştayları da düzenlenmektedir.

Bu konuyla ilgili çalışmaların biraz yönlendirmesi ve koordinasyonunu üstlenmiştir. Bir süredir devam etmekte olan hukuk çalıştaylarının 5.'si önümüzdeki hafta düzenlenecektir. Kapalı forum şeklinde düzenlenen bu çalıştaylar, uluslararası hukuk alanında Ermeni meselesiyle ilgili karşı karşıya kalacağımız sorunları değerlendiren uzmanları bir araya getiren toplantılardır. Bu çalıştaylarda varılan sonuçların çeşitli kurumlarla ve kamuoyuyla paylaşılması için gayret edilmektedir.

Ermeni meselesiyle ilgili uluslararası hukuk açısından Ermeni talepleri konusu incelendiğinde karşı karşıya kaldığımız soruların başında, Ermenilerin iddia ettiği gibi “Bir soykırım oldu mu?” sorusu yer alır. Ermeniler, 1915 olayları için “soykırım” tanımlamasını kullanırken, diğer taraf 1915 olaylarının bir soykırım suçu olarak nitelendirilemeyeceğini, bu tarihsel olayların içinde bulunduğu dönemden ayrı değerlendirilemeyeceğini, günümüzde bu tarihsel meselenin siyasete alet edildiğini öne sürmektedir.

Yâni sadece tarihçileri veya hukukçuları da değil, artık günümüzde bu durum hukukun siyasete alet edildiği çok daha geniş bir uluslararası politika stratejisinin ve Ermeni toplumu için de toplumsal psikolojilerinin bir parçası olarak görülmektedir. Uluslararası hukuk açısından bir suç olarak tanımlanan “soykırım” kavramının bu çok kesin ve dar tanımının dışında siyasî amaçla kullanılması önemli bir sorun teşkil etmektedir. O halde hukukî açıdan Ermeni iddialarının incelenmesi esasen siyasî girişimlerin bir uzantısı olarak üç farklı alanda incelenebilir.

İlk olarak çeşitli ülke parlamentolarında, eyalet parlamentolarında, kent ve belediye meclislerinde alınan ve 1915 olaylarının bir “soykırım” olarak tanındığı siyasî kararlar karşımıza

Aslan Yavuz ŞİR

çıkılmaktadır. Bunlar hukukî sonuç doğurur mu, doğurmaz mı? Bunu tartışacağız.

İkinci alan, hafıza kanunları veya inkâr kanunları diye tanımlanan ülke parlamentolarınca yapılmış ve 1915 olaylarını soykırım olarak tanımlayan kanunlardır.

O halde parlamento kararları ve kanunlar ile karşılaşmaktayız. Fransa'nın 2003 yılında kabul ettiği kanun, bir hafıza kanunudur. Bu kanunun hiçbir hukukî yaptırımını veya iç hukuk açısından, en azından kabul edildiği dönemde bir hukukî sonucu bulunmamaktaydı, ancak yine hukukî mevzuatın bir parçası haline gelmiştir.

Benzer şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya eyaletinde kabul edilen eyalet yasama organının kabul ettiği kararlar/kanunlar da bu kategoride değerlendirilir, ama burada biraz daha farklı olarak özel hukuku ilgilendiren sonuçlar doğurmaktadır.

Üçüncü alan ise Türkiye veya Türkiye Cumhuriyeti devletinin çeşitli organları, ya da Türkler veya Türkiye'nin fikirlerine yakın duran kişilere yönelik açılan davalar ile baskı kurulmaya çalışılmasıdır. Bugün en çok gündemde olanlardan bir tanesi, ifade özgürlüğünün bastırılmasına dair davalardır.

Burada ayrıntılarına girmeden kısa kısa ve şimdiye kadar karşı karşıya kaldığımız davalardan birkaç tanesini örnek vereceğim. Bir tanesi Prof. Bernard Lewis'in Fransa'da mahkûm edilmesi davasıdır. Soykırım hadisesini inkâr etme suçlaması ile Fransa mahkemeleri önünde 1 Frank cezaya mahkûm edilmiş, bu kararı temyiz etmemiştir.

İkinci bir örnek yine Fransa'da Başkonsolos Aydın Sezgin'in mahkûm edilmesi yönünde bazı girişimlerdir. Sezgin diplomatik dokunulmazlığı olduğundan hakkında bir hukukî süreç başlamamıştır. Ancak Ermeniler açısından Türk diplomatlara yönelik böyle bir girişimde dahi bulunabiliyor olması önem arz

Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Talepleri

etmektedir. Üçüncü bir dava, Fransa'daki diplomatik temsilciliğimizin web sitesinde yer alan bir broşür sebebiyle açılmıştır. Yine başka bir dava ise Fransa'da Quid Ansiklopedisi davasıdır. Ansiklopedi, Ermeni savlarının yanında Türk savlarına da aynı ansiklopedide yer verdiği için Ermeniler tarafından mahkemeye verilmiştir. Dava sonucunda mahkeme kararında yayıncının objektif ve ihtiyatlı davrandığına hükmetmiştir.

Bir diğer dava ise, bu da çok ilginçtir, Ermeni savlarına yakınlığı ile bilinen Profesör Baskın Oran'ın kızı Sırma Oran'ın aleyhine açılmış olan davadır. Sırma Oran, Villeurbanne Belediye Meclisi için adaylığını açıklamış, ancak adaylık sürecinde üyesi olduğu partiyle yaptığı görüşmede Ermeni soykırımını tanıyıp, tanımadığının kendisine sorulması, Oran'ın ise konuyla ilgili bir fikir belirtmediği için adaylık talebi geri çevrilince Oran dava açmış ve kazanmıştır. Bu dava Avrupa İnsan Hakları mahkemesine gitmiştir.

Ancak günümüze kadar Ermeni iddialarının hukukî alanda siyasete alet edilmesiyle ilgili en kritik dava Doğu Perinçek'in İsviçre mahkemelerinde mahkûm edilmesi, bu mahkumiyetini daha sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürmesi ve AIHM'nin en son Büyük Daire kararıyla İsviçre'nin de Doğu Perinçek'in ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine dair karar almış olmasıdır. Bu kararlar, gelecekte bu tür davaların önüne geçecek çok önemli bir hukukî kazanım sağlamıştır.

Özel hukuku ilgilendiren bazı girişimlerden bahsetmek gerekirse, bu daha ziyade Ermenilerin tazminat almak amacıyla, buldukları ülkelerdeki hukukî mevzuattaki boşluklardan faydalanarak açtıkları davalardır. Ermeniler bu tür taleplerini her daim dile getirmişlerdir, ancak bu iddialarını hukukî alana getirmek konusunda her zaman temkinli olmuşlardır. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren yavaş yavaş ortaya çıkan bir trend var: Ermeniler sadece soykırım savını kabul ettirmeye çalıştıkları girişimlerden vazgeçip, bunu daha genel bir stratejinin

Aslan Yavuz ŞİR

parçası yapmaya başladılar. Esasen bu yeni strateji şöyle özetlenebilir:

Soykırımın kendisi bir amaç değil, gayr-i Müslümlerin elindeki zenginliğin onlardan alınıp bu zenginliğin Türklere ve Müslümanlara devredilmesini sağlayan bir araç olmuştur. Bu yeni tanım ve strateji yoluyla soykırım savı korunmakta, hem de batıda kutsal kabul edilen mülkiyet hakkının üzerinden daha da güçlendirilmektedir. Bu yeni strateji çerçevesinde Ermeniler hukukî alanda birçok girişimde bulunmaya başlamışlardır. 2015 yılında Lübnan'da bulunan Antilyas Ermeni kilisesinin yönlendirmesiyle yapılan uluslararası bir toplantıda Ermeniler uluslararası hukuk, Türk iç hukuku ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi forumlarda ne tür tazminat davaları açabileceklerini tespit etmiş ve tartışmışlardır.

Bu konu Türk iç hukukunda emval-i metrûke mevzuatı olarak tanımlanmıştır. Bu mevzuat Birinci Dünya Savaşı devam ederken ve savaştan sonra metrûk hale gelen malların tasfiyesi ile ilgili bir mevzuattır. Ermeniler öncelikle bu mevzuatı göz ardı ederek, bazı hukukî boşlukların kullanılmasıyla Türk hukuku önünde davalar açıp, bunlardan sonuç alınamazsa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitmeyi amaçlamaktadır.

Son olarak üçüncü ülke mahkemelerinde Türkiye aleyhine tazminat davaları açılma girişimleri de bu hukukî alandaki çalışmalar arasında sayılmalıdır. Bu davalar, 2000'li yılların başından itibaren ABD Kaliforniya Eyaleti mahkemelerinde Türkiye Cumhuriyeti ve kuruluşları aleyhinde açılan davalarla başlatılmıştır.

Ermeni asıllı Amerikan vatandaşları, Amerika'da Axa ve Newyork Life Insurance şirketlerince Osmanlı vatandaşı Ermenilere zamanında verilen hayat sigortalarının bu Ermenilerin mirasçılarına ödenmesi için önce Kaliforniya eyalet meclisince bazı hukukî düzenlemeler yapmışlardır. Sonuçta şirketler anlaşma yoluna gittiğinden dava süreci şirketlerin tazminat ödemesi ile

Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Talepleri

sona ermiştir. Ancak bir üçüncü şirket, Alman şirketi Münih Re, anlaşma yoluna gitmemiş ve davayı kazanmıştır.

Bu davalarda esas kritik nokta, tüm bu davalarda Ermenilerin soykırım iddialarını hukukî zemine taşımayı amaçlamış olmasıdır.

Bu davaların benzerleri, Bakalian ve Davoyan davaları olarak bilinen davalardır. Ancak bu defa Türkiye Cumhuriyeti, Merkez Bankası ve Ziraat Bankası aleyhine açılmıştır.

Yine Ermenilerin stratejisinin, muhtemel bir tazminat kazanmaktan ziyade, Türkiye aleyhindeki iddialarını hukukî zemine taşımak ve hatta ABD dış politikasını etkilemeye çalışmak olduğu söylenebilir. Yâni davalarda, Amerikan mahkemeleri önünde Türkiye'yi zor duruma düşürebilecek bir hukukî içtihat yaratmaya çalışmışlardır.

Bu tip girişimler Türk mahkemeleri önünde de yürütülmüştür. Türk mahkemeleri önünde görüşen davalardan birisi Sarıyer davasıdır ve bu davada başvuran Ermeniler haklı görülmüştür. Bugün Sarıyer ve Tarabya'da boğaza bakan değerli arazilerin bir Ermeni aileye ait olduğu Yargıtay kararıyla tescil edilmiştir.

Bu ilk bakışta aleyhimize bir sonuç gibi görülebilir. ancak aslında Türkiye'nin o dönemde uygulamaya başladığı emval-i matrûke mevzuatı ile yapılmış düzenlemelere uygun olması sebebiyle Türkiye'nin benzer davalarda gelecekte karşılaşabileceği durumlarda haklılığını ve mevzuatın uygulanmasındaki tutarlılığı göstermesi açısından önemlidir.

Sarıyer davası, kendilerine tanınan süreler içerisinde, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Lozan'a kadar metrûk mallarının başına dönmüş ve mevzuata uygun olarak malları kendilerine iade edilen vatandaşlarla ilgili nasıl mevzuatın tutarlı bir şekilde uygulandığına örnek oluşturmaktadır.

Bu süreçte mallarının başına dönmeyenlerle ilgili davalarda, örneğin Adana'dan zamanında Fransız ordusuna katılarak Osmanlı devleti ve vatandaşlarına karşı suç işlemiş ve daha sonra

Aslan Yavuz ŞİR

da yurdu terekeden Osmanlı vatandaşlarını ilgilendiren bazı davalarda mahkemeler bu kişilerin başvurularını reddetmiştir.

Önümüzdeki dönemlerde bu tip girişimlerin artabileceği ve soykırım iddialarının hukukî alana, siyasî sonuçlar alınması amacıyla taşınmasına yönelik çabaların yoğunlaşacağı beklenmektedir. Bu konularda uzman hukukçu ve tarihçilerin gerçekleştireceği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.